MIRADES DE VERD

barcelona.cat/
miradesverd

Ajuntament de
Barcelona

BARCELONA: MIRADES AL VERD

Mirem a tres nivells, micro, meso i macro, per viure i fer créixer el verd

Barcelona és la teva llar; una domus i, alhora, un jardí dels teus molts jardins. Barcelona és la teva ciutat; la colònia Bàrcino romana que fou fundada per Octavi August l'any 10 aC en un pla envoltat d'assentaments ibers en els turons propers.

Barcelona és el carrer i la plaça; un cúmul de petjades que recorren la traça de les rieres, la retícula orientada en el pla i els pendents i estrips dels seus turons.

Barcelona és una cantonada de trobades; una cruïlla que defineix la personalitat parroquial i metropolitana del seus barris.

Barcelona és una domus plena de portes, vestíbuls, atris, estances, pòrtics i peristils. I, per bé que la considerem una ciutat compacta, és un territori porós on les trames verdes i blaves en fan un ordit ben ric d'urbanitats i natures.

Barcelona ens mostra tots els seus colors del verd. Mirem-los!

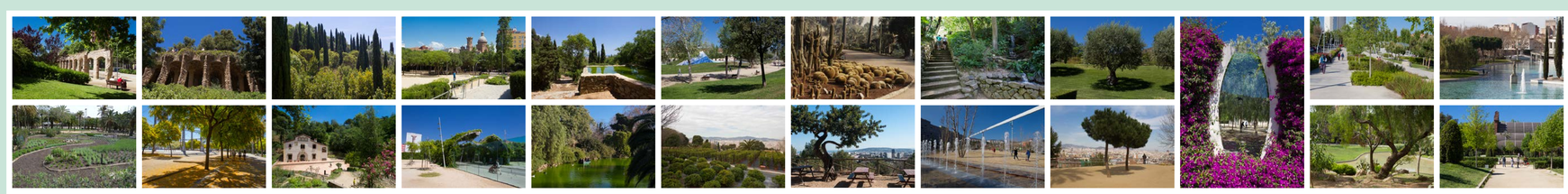

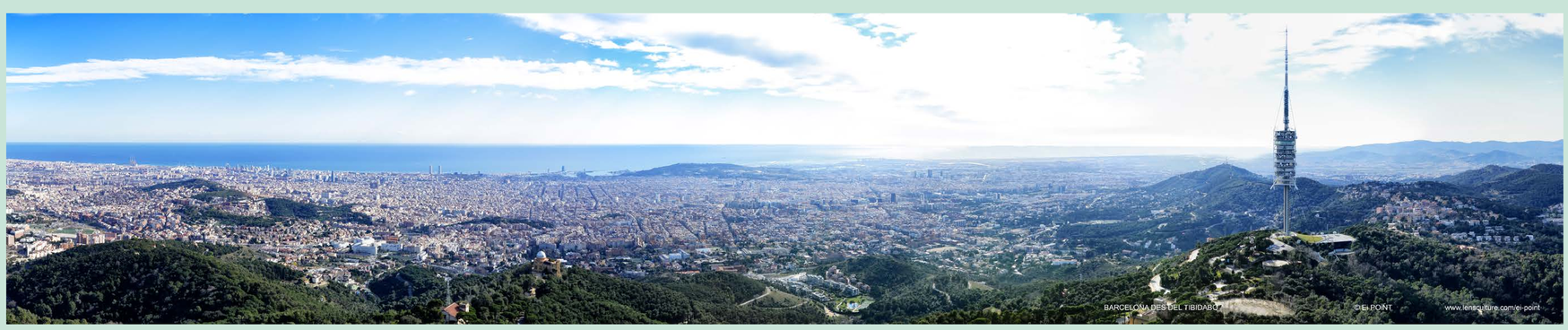

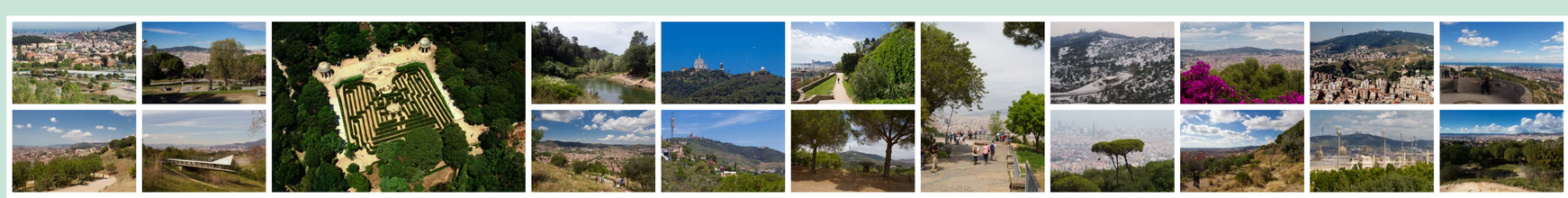

UN TERRITORI ENTRE RIUS, MAR I MUNTANYA

El pla de Barcelona entre turons i rieres: un territori fèrtil per a la generació d'una trama verda i blava, micropaisatges i hàbitats

Fotografies: Jon Tugores

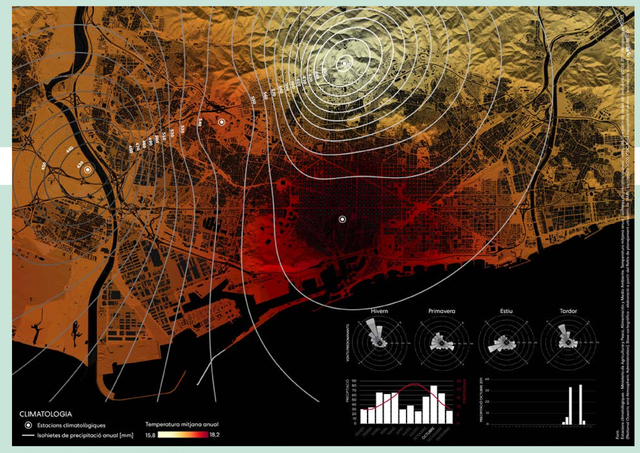

EL CLIMA, CONTEXT DEL TERRITORI
Pluja abundant però irregular. Humitat elevada. Temperatura sense extrems forts, variable entre hivern i estiu. Vents moderats.

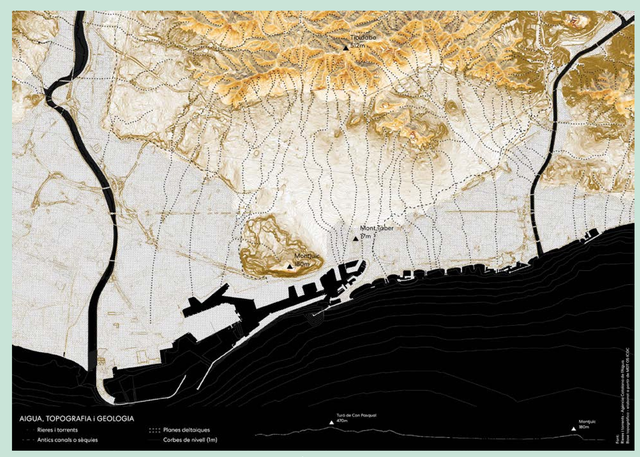

LES ESCALES TEMPORALS D'UNA GEOMORFOLOGIA DINÀMICA
Vessants modelats en mil·lennis. Deltes que creixen al llarg dels segles. Rieres que solquen el peu de muntanyes al llarg dels decennis.

EL VERD SISTÈMIC
Grans espais oberts territorials, parcs, jardins, places i interiors d'illa. Espais connectats per carrers arbrats i passeigs. Les traces de rieres i torrents, connectors potencials entre mar i muntanya.

EQUIPAMENTS DE BARRI, ELS CORS DE LA METRÒPOLIS
Parts d'una ciutat amb identitats diverses.

La ciutat de Barcelona es funda sobre la topografia del pla.

El seu nucli històric s'assenta en l'estratègic promontori del mont Tàber i la ciutat s'estén en l'amfiteatre geogràfic que determina la mar Mediterrània i la serralada Litoral. Alhora, Barcelona s'emmarca entre els deltes de les desembocadures del rius Llobregat i Besòs i, al mig, una orografia de suaus ondulacions provocades pels solcs de les rieres i antigues torrenteres defineixen la morfologia del seu territori.

La fisonomia forestal i ondulada del rerefons de la ciutat la formen els seus set petits turons, des d'on podrem apreciar la trama i el territori fèrtil del pla de la ciutat per valorar i descobrir els seus paisatges i hàbitats i aprendre d'ells.

Barcelona és mar i muntanya: marítima i escarpada. Barcelona és una ciutat entre rius: Llobregat i Besòs.

Collserola, el pulmó forestal

El pla de Barcelona, entre serra i muntanya

El turó de la Peira, un dels set turons de la ciutat

El parc del Guinardó, un bosc urbà

Les rieres d'Horta, ara parc

El rec Comtal, un espai rehabilitat recentment

Llobregat i Besòs, dos rius recuperats

Montjuïc, la muntanya domada

La mar Mediterrània, última frontera

LA CIUTAT S'EIXAMPLA I OMPLE LA SEVA GEOGRAFIA

Una mirada cartogràfica a la morfogènesi del territori i l'evolució de la trama verda: incrementar el verd i teixir la xarxa verda

Barcelona cap als anys 1853-1855. Autor: Alfred Guesdon. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

Barcelona 2011. Fotografia: Adrià Goula

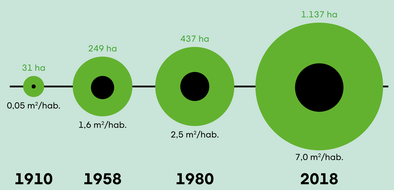

Evolució de la superfície verda de Barcelona (1910-2018)

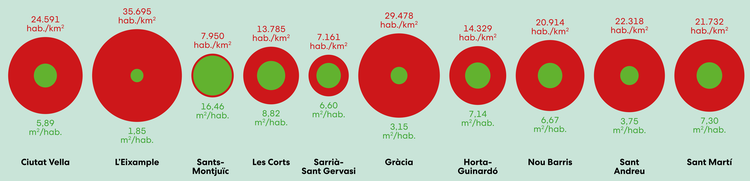

Densitat de població i superfície de verd per habitant, per districtes (2009)

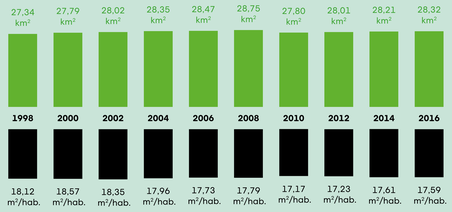

Tendència de la disponibilitat de superfície verda (1998-2016)

Selecció d'imatges de parcs històrics. Fotografies: Arxiu Fotogràfic de Barcelona

D'ençà que la ciutat surt fora de les muralles, els nous i progressius creixements culminaran la plana i s'enfilaran als turons de la geografia. La ciutat, ara considerada com a Ciutat Vella, es dilatarà en una multiplicitat de teixits urbans integrant viles i poblacions, zones industrials i assentaments en el seu contínuum. Aquest eixamplament de la ciutat fou producte de la industrialització i les migracions, del que ara representa la primera corona metropolitana. Així, el que anomenem *ciutat compacta* segueix essent un mosaic de barris que expressa la formació d'una ciutat *collage* fora de la forta presència de l'Eixample amb el seu patró definidor de la centralitat barcelonina.

La comparació de cartografies del ple i del buit ens constata un hàbitat que encara necessita reconquerir espai per a la ciutadania. Eixamplar la ciutat a costa de l'ocupació intensiva i extensiva del territori mena a una vindicació contemporània de regeneració de la trama verda de la ciutat.

Barcelona aposta per un projecte de ciutat que apunta cap a una xarxa augmentada d'espais oberts i públics.

Besòs (esquerra) i Llobregat (dreta) han ressuscitat en les darreres dècades

El carrer de Guipúscoa, de via ràpida per als cotxes a rambla amb 800 arbres

La Mar Bella quan era un abocador i ara, després de la remodelació del litoral

La Perona deixà pas al Parc de Sant Martí, que ara espera l'estació de l'AVE

↘ La coevolució de la ciutat i la seva trama verda. Font: Carta històrica de Barcelona (MUHBA) i Marc Montlleó

1840

1903

1976

2010

LES MANS DEL VERD

Les persones que l'han fet créixer

L'arquitectura i el paisatgisme imaginen parcs, jardins i places. Qui materialitza els seus somnis són els jardiners, veritables artífexs del creixement del verd a la ciutat. La jardineria és un ofici que s'aprèn a poc a poc, amb la pràctica i el pas lent de les estacions. I els nostres guardians del verd fa més d'un segle que sembren, planten i tenen cura de les nostres plantes.

El primer servei públic de jardineria del qual es té constància és la Direcció de Jardins, a finals del segle XIX. Al capdavant hi havia Ramon Oliva, jardiner del parc de la Ciutadella. Després, existí una Direcció d'Arbrat i Jardins. Quan en morí el director —Jaume Coll i Ros—, l'Ajuntament obrí un concurs per cobrir la vacant. El guanyador fou l'arquitecte i paisatgista —deixeble de Forestier— Nicolau Maria Rubió i Tudurí, que revolucionà la gestió municipal del verd, i posà en marxa una política de compra de terrenys per crear una xarxa de parcs. No fou fins al 1958 —ja amb Lluís Riudor com a director— que el consistori creà el Servicio Municipal de Parques y Jardines. Les funcions del director gerent es dividiren el 1967 en dues figures: un gerent i un director tècnic —Joaquim M. Casamor, responsable del servei durant la transició, quan el consistori adquirí grans parcel·les de sòl industrial per fer-hi parcs—. Amb l'arribada de la democràcia, la Regidoria d'Urbanisme assumí part dels serveis tècnics; i Parcs i Jardins, la conservació de les zones verdes, encarregada fins llavors a contractes.

El 2016, la jardineria pública fou declarada servei públic essencial. El verd depèn avui de l'Àrea d'Ecologia, Urbanisme i Mobilitat, que està formada per un equip heterogeni de persones que s'encarreguen de la planificació, el disseny, l'execució, la gestió, l'ús i l'avaluació de la gestió pública d'aquesta infraestructura. Avui les mans del verd són 970 persones; una plantilla que creixerà fins als 1.024 treballadors abans de la fi d'aquest mandat.

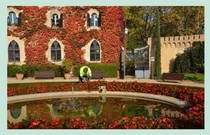

Tecnologia... i tradició. La jardineria s'ha tecnificat amb els anys. La segadora manual evolucionà fins als actuals vehicles automatitzats, que fan que tallar la gespa sigui una tasca molt menys feixuga. La tracció animal —emprada els primers anys per al reg o la sulfatació de les plantes— donà pas al motor dels camions. I la poda —que abans es feia grimpant pels arbres— és ara molt més segura mercès a la grua i la plataforma. El cert, però, és que algunes intervencions s'han mantingut quasi inalterades al llarg del darrer segle: si cal trasplantar un arbre, per exemple, el jardiner ho farà com s'ha fet sempre. "Perquè així és com s'ha de fer", diuen ells.

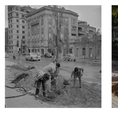

Els treballadors i les treballadores de Parcs i Jardins fa més de 100 anys que tenen cura dels espais verds de la ciutat. Aquest núvol d'imatges ens mostren el seu dia a dia, duent a terme tasques ben diverses: sembra, trasplantament, rec, poda, manteniment, vigilància...

Planter de jardiners. "Tenim bons generals... però falten soldats", deia Rubió i Tudurí. I no parlava de guerrers, sinó de jardiners; dels encarregats últims de guarnir una ciutat que començava a obrir-se al món. Així va néixer, el 1933, l'Escola Municipal d'Aprenents Jardiners: "Per tal d'assegurar la formació d'un estol de bons obrers jardiners que sigui una ferma garantia de la bona conservació dels jardins de la nostra ciutat", explicava el mestre. Des de llavors, centenars d'alumnes han passat per l'escola que ara porta el seu nom. El fotògraf Leopoldo Plasencia, que treballà per a Parcs i Jardins als anys seixanta, documentà el seu procés d'aprenentatge. Des del curs 2000-2001, el centre depèn de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona.

Jo he viscut sempre al camp, en una masia, i la terra sempre m'ha agradat. Penso que la jardineria és una part més refinada de la pagesia i a mi m'agrada treballar la terra.
Pere Tort, encarregat del parc del Clot (maig del 1992)

La feina de jardiner és una feina molt agraïda. Veure créixer les plantes i els arbres que tu mateix has plantat i dels quals tens cura és molt gratificant. A més a més, m'estic al carrer, en contacte amb la gent.
Javier Manuel Blanco, el jardiner més jove de l'empresa (febrer del 1993)

La idea ja m'agradava perquè tinc família que són jardiners [...]. Ells em van animar a fer la sol·licitud i aquí estic. La veritat és que m'agrada. Quan fas una feina que et desagrada estàs de mal humor, oi? I jo, aquí al Viver, hi estic molt bé.
Mercedes Ballesteros, Viver de Tres Pins (juliol del 1992)

La jardineria a Barcelona no pot comparar-se amb la de la resta de l'Estat espanyol ni amb la de la resta de Catalunya. Aquí es treballa molt millor per diverses raons: una, gràcies a l'Escola, per la formació que s'ha pogut impartir, i una altra, perquè la gent se sent més professional.
Isaac Castro, jardiner de la Diagonal (maig del 1993)

Nosaltres fem bé la nostra feina, i n'estem orgullosos, però tant se val, perquè ja pots netejar, ja, que al cap de cinc minuts torna a estar brut, i és una llàstima. [...] Per sort, la immensa majoria de gent és polida i estima la ciutat. Gràcies a això la nostra feina pot lluir.
Margarita Vivancos, guarda a Gràcia (febrer del 1994)

El trabajo más importante debe hacerse en la escuela. Debería haber una asignatura dedicada a las plantas. Los niños no saben para qué sirve una planta, desconocen que nos proporciona el aire que respiramos.
Elena Jurado, del parc del Putxet (setembre del 1994)

NODO: Escola de jardineria de Barcelona, 1973; Fotografies del fons Lluís Riudor del Centre Excursionista de Catalunya

Penso que em queda tota una vida per aprendre, perquè tinc molts companys que saben moltíssim de jardineria.
Heribert Manrique, auxiliar jardiner al Castell de Montjuïc (juny del 2014)

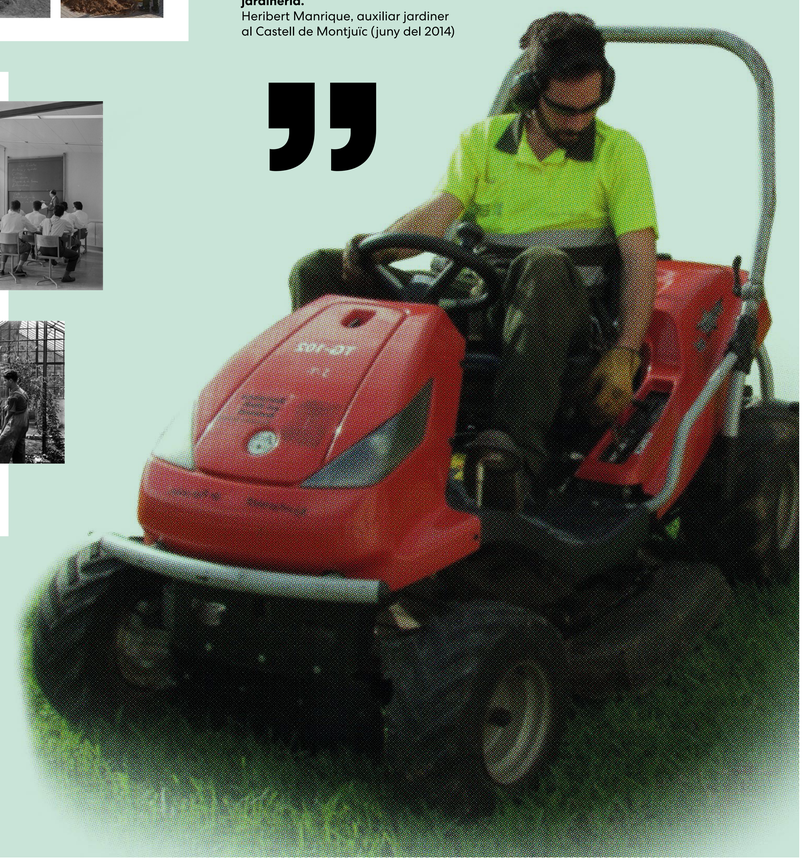

LA INFRAESTRUCTURA VERDA. QUÈ ÉS I QUÈ LA COMPON

Calidoscopi dels serveis ecosistèmics de la ciutat

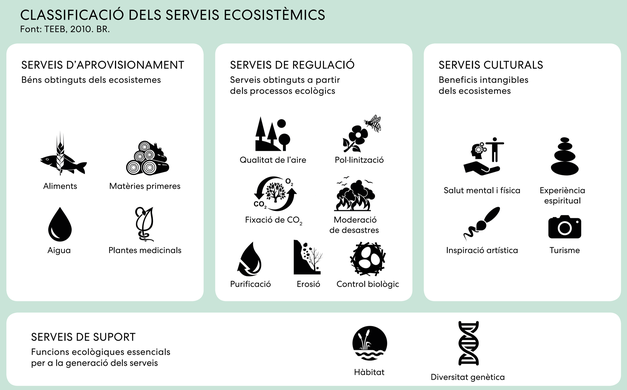

La introducció de nous conceptes en l'àmbit municipal —com la infraestructura verda i els serveis socioambientals o ecosistèmics— ha comportat una nova mirada sobre el compendi de la base urbana.

A Barcelona, parlem d'infraestructura verda quan ens referim al conjunt d'espais verds, naturals, fluvials, litorals, zones agrícoles, boscos, parcs, jardins, horts, carrers arbrats, vegetació a la via pública, basses, cobertes verdes, solars, vegetació en balcons i terrasses... És a dir, un conjunt d'espais tant públics com privats, grans i petits. Alhora, la fauna i flora de Barcelona és un patrimoni natural ben ric, gairebé desconegut, que nodreix aquesta infraestructura verda i ofereix múltiples oportunitats per posar en contacte la ciutadania amb la natura de la ciutat.

Així doncs, la infraestructura verda és un concepte multiescalar i multifuncional que posiciona el patrimoni natural com un component bàsic urbà.

Barcelona és un calidoscopi de mirades encreuades, verdes i blaves, que volen trenar-se amb el gran hàbitat urbà de la metròpolis. Una ciutat amb una infraestructura verda que uneix la ciutat i el territori, proporcionant serveis ambientals i socials.

Descobrim les seves possibilitats!

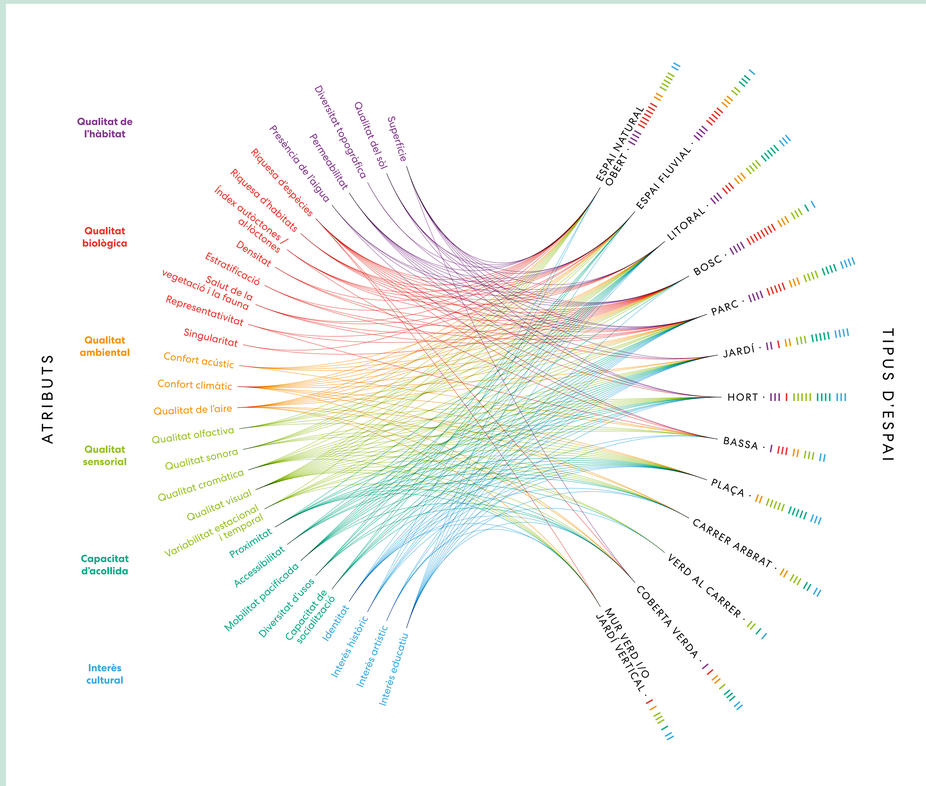

Els espais verds aporten diferents serveis i beneficis a la trama urbana i a les persones que en gaudeixen. En aquest gràfic es poden veure quines són les qualitats més destacades de la infraestructura verda en funció de la seva tipologia.

Valoració dels atributs aportats per tres tipus d'espais: bosc, jardí i carrer arbrat.

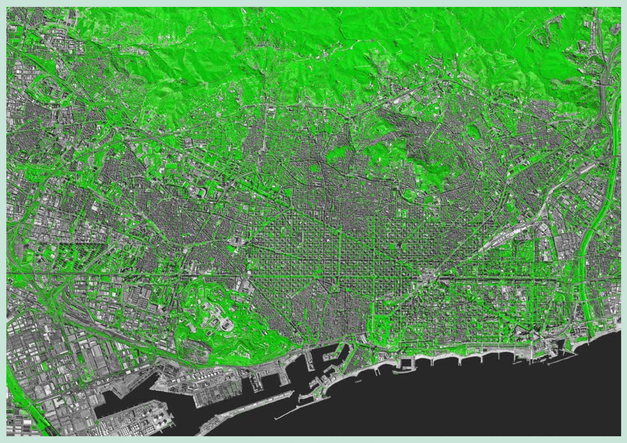

↑ Cobertura verda de Barcelona detectada amb l'NDVI. Font: Barcelona Regional a partir de dades de l'Ajuntament de Barcelona i de l'ICGC

↓ El sistema verd de Barcelona. Font: Barcelona Regional

Serveis socioambientals dels espais verds

ECOLÒGICS I DE REGULACIÓ

PSICOLÒGICS I ESPIRITUALS

SOCIALS I RELACIONALS

ORDENACIÓ URBANA

TURISME I ECONOMIA

TENIM UN PLA PER AL VERD I LA BIODIVERSITAT

Més i millor verd. Com el despleguem?

El verd és una de les principals estratègies d'adaptació que tenen les ciutats per lluitar contra el canvi climàtic. Per això, la ciutat es va dotar del Pla del verd i de la biodiversitat, un instrument estratègic per planificar a llarg termini les actuacions necessàries per aconseguir una infraestructura verda urbana capaç d'oferir serveis ambientals i socials a la ciutat i els seus habitants. El pla té com a principals objectius incorporar la natura a la vida de la ciutat, conservar la biodiversitat i el patrimoni natural, i connectar la ciutat amb els espais naturals del seu entorn.

El terme *biodiversitat* prové etimològicament del grec *βιο*, 'vida', i del llatí *diversĭtas, -ātis*, 'diversitat'. Es refereix, doncs, al conjunt d'éssers vius que conviuen en un entorn. El Pla del verd i de la biodiversitat estableix les mesures per preservar aquesta "diversitat vivent". El seu horitzó temporal és el 2020, i, per tant, està en ple desplegament.

El canvi climàtic és una realitat i una problemàtica global que té una afectació directa sobre la nostra ciutat i les persones que hi vivim. Barcelona està compromesa a escala internacional i local per fer-hi front, i les accions previstes es recullen en el Pla Clima, un pla estratègic aprovat el febrer del 2018 i que, entre altres mesures, planteja la necessitat d'incrementar 1 metre quadrat de verd per habitant per a l'any 2030.

Font: Jornet/Llop/Pastor arquitectes

Font: Jornet/Llop/Pastor arquitectes

Font: Jornet/Llop/Pastor arquitectes

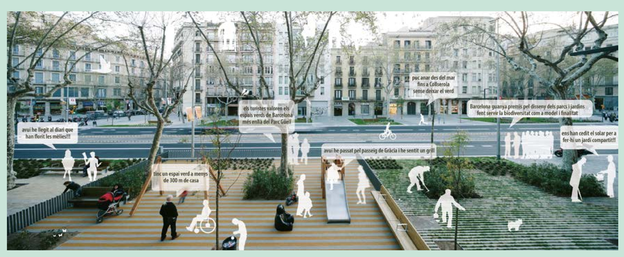

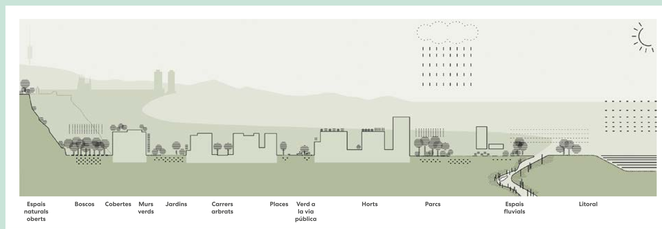

Font: Jornet/Llop/Pastor arquitectes

Objectiu 2030: + 1 m² de superfície verda per habitant

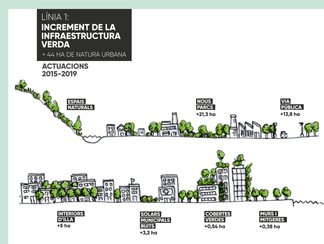

El desplegament del Pla del verd i de la biodiversitat ha comportat un seguit d'estratègies, mesures i accions destinades a concretar la gestió i activitats que cal desenvolupar per fer que el Pla del verd i la biodiversitat sigui una realitat, i entre les quals destaca el Programa d'impuls a la infraestructura verda urbana, presentat l'any 2017 i que es basa sobretot en tres grans eixos:

1. Incrementar el verd de la ciutat, creant nous parcs i jardins públics, incorporant el verd als projectes urbanístics existents, instal·lant jardins temporals en espais en desús o buits, i potenciant el verd en equipaments públics (cobertes i terrasses verdes), a l'espai públic (plantació d'escocells) i al privat. Un exemple el trobem en la recuperació dels interiors d'illa de l'Eixample.
2. Millorar el verd existent. Apostar per una gestió del verd que promogui els processos naturals i l'aparició espontània de flora i fauna, a més de dur a terme un manteniment més ecològic. Això s'aconsegueix amb una gran diversitat d'actuacions, des de l'eliminació de l'ús del glifosat per al tractament de les plagues i malures, passant per canvis en la gestió de l'arbrat i que es recullen en el Pla director de l'arbrat, així com canvis en el manteniment del verd i les espècies que componen els espais naturals de la ciutat.
3. Corresponsabilitzar i implicar la ciutadania en el verd urbà, promovent l'agricultura urbana, implicant la ciutadania en la conservació dels espais verds de la ciutat i fomentant l'obertura de zones verdes no municipals al públic, i construint amb la ciutadania una ciutat oberta al joc a l'espai públic.

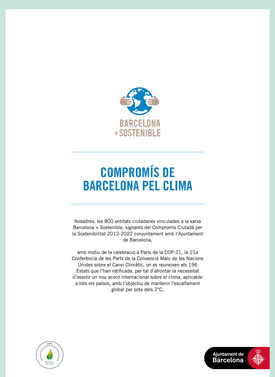

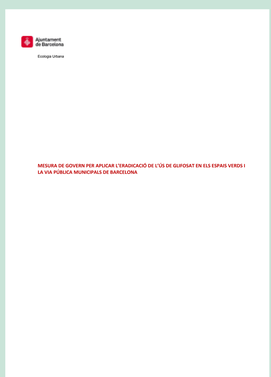

Omplir les escletxes de verd

Font: Jornet/Llop/Pastor arquitectes

Noves formes de verd urbà, properes i productives

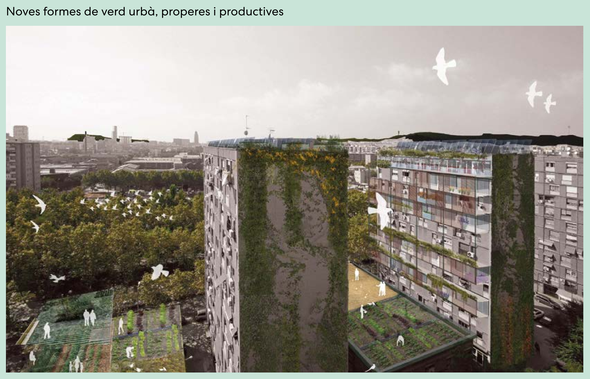

Font: Jornet/Llop/Pastor arquitectes

La natura és jardí o el jardí és natura

Font: Jornet/Llop/Pastor arquitectes

Dels escenaris passius als espais dinàmics i vitals

Font: Jornet/Llop/Pastor arquitectes

INCREMENT
Augmentem i millorem la cobertura verda amb arbres

INCREMENT
Posem més verd a la via pública

NATURALITZACIÓ
Protegim els jardins històrics i el seu patrimoni històric i ambiental

NATURALITZACIÓ
Treballem per infiltrar l'aigua al sòl

INCREMENT
Impulsem cobertes verdes

NATURALITZACIÓ
Hem deixat d'aplicar glifosat

NATURALITZACIÓ
Treballem per eliminar les espècies invasores

CORRESPONSABILITZACIÓ
Fem horts i jardins comunitaris

INCREMENT
Enjardinem temporalment solars buits

NATURALITZACIÓ
Sembrem els escocells per promoure la fauna amiga

NATURALITZACIÓ
Creem hàbitat de fauna estratificant la vegetació

CORRESPONSABILITZACIÓ
Construïm ciència amb la ciutadania

INCREMENT
Folrem les parets de verd

NATURALITZACIÓ
Vetllem per la salut de la vegetació amb productes ecològics

NATURALITZACIÓ
Construïm espais per a la fauna

CORRESPONSABILITZACIÓ
Plantem escocells amb les escoles de la ciutat

INCREMENT
Recuperem interiors d'illes

NATURALITZACIÓ
Conservem els espais naturals

NATURALITZACIÓ
Naturalitzem les basses ornamentals

CORRESPONSABILITZACIÓ
Cocreem espais lúdics dinàmics

EL NOU VERD DEL SEGLE XXI

La continuïtat del verd al barri, a la ciutat i a la metròpolis: per una ciutat entre els boscos de Collserola i Montjuïc, les riberes dels rius i el mar

Avui dia, Barcelona és una ciutat més habitable i aspira a ser un model que integri plenament la infraestructura verda en els projectes de transformació urbana.

La concreció de les mesures del Pla del verd i la biodiversitat per una visió renovada de l'espai públic es mostra en el conjunt de projectes que amplien la trama verda de la ciutat. Alguns exemples són el parc de les Glòries, on el verd i la biodiversitat adquireixen un caràcter central; el parc dels Tres Turons, un espai existent que té valor com a parc per a la ciutat i per als barris que l'envolten; el parc del Camí Comtal a la Sagrera, on el verd s'entén com una infraestructura, la transformació de la Meridiana que passa de ser una autopista urbana a un eix cívic de qualitat; la transformació de la Rambla, on el projecte arriba més enllà de les façanes; la cobertura de la ronda de Dalt, una actuació per cosir els barris de l'entorn; els horts i el bosc urbà a Mas Ravetllat, la reintroducció de l'aigua als jardins d'Antoni Santiburcio, els espais recuperats per la implantació del programa Superilles, que configuren els senders de la ciutat caminable i amplien els espais de joc a la ciutat, el nou corredor verd de Pi i Maragall, i els espais de proximitat de cada barri, concretats en diferents projectes en què els recursos naturals es converteixen en un dels eixos principals del projecte, com podria ser la plaça de Dolors Piera.

Alhora, i per seguir fent xarxa en el context del territori, el sistema d'espais oberts i d'infraestructura ecosistèmica es connecta amb la gestió dels grans espais de Collserola i litoral, així com els grans patrimonis fluvials del Besòs i el Llobregat.

Tanmateix, la gran transformació per una ciutat verda es basa també en la coproducció entre l'espai públic i l'espai privat, obert i ple de biodiversitat. Així, el jardí de la ciutat s'ha d'incrementar amb les cobertes i els murs verds, els horts i les arbredes dels espais lliures privats.

Mas Ravetllat. La reconversió d'un espai verd privat en un espai públic naturalitzat

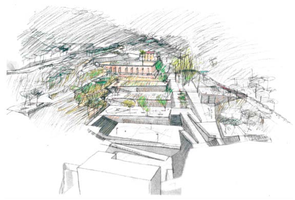

Can Saler. Un espai de lleure, transició entre Collserola i Barcelona, amb el verd, l'agricultura i l'aigua com a protagonistes

El parc de les Glòries. El verd com a fet central

Cobertura de la ronda de Dalt. Millora de la qualitat i la connectivitat als barris de la Teixonera i Sant Genís

Superilles. Una oportunitat per repensar els usos del carrer i introduir el verd de proximitat a la ciutat

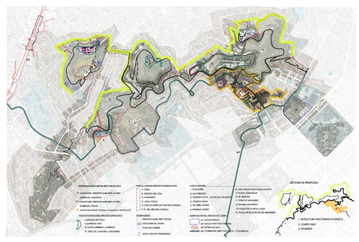

Els Tres Turons. Un gran parc per la ciutat i els barris que l'envolten

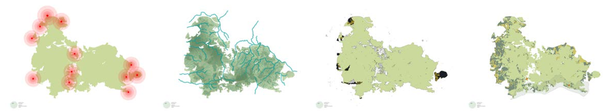

Protegir Collserola vol dir preservar els espais més vulnerables, però també reparar els punts malmesos i crítics per restablir la seva funcionalitat i maximitzar els serveis que aquest gran espai verd i proper ens proporciona.

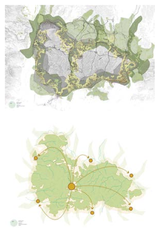

Un parc per a tota la ciutadania vol dir que ha d'integrar tots els ciutadans i els seus diferents ritmes. Si s'activen altres espais oberts propers a la ciutat, no només ampliem l'oferta de verd, sinó que contribuïm a reduir la pressió de l'ús social i el fem més integrador. D'altra banda, volem apropar el parc als ciutadans, dotar la vora amb contingut, traslladar el mosaic agroforestal a la ciutat i activar la consciència d'espai urbà.

Cal **dotar Collserola de recursos**, adquirint sòl públic, augmentant el personal que hi treballa i obtenint més coneixement i dades d'aquest espai.

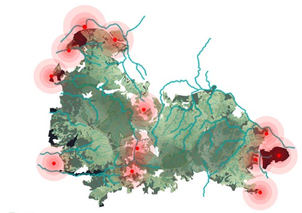

Es configura el model buscant les zones tranquil·les que s'han de protegir i els nodes que cal promocionar i activar.

COLLSEROLA: QUIN PARC VOLEM?

El model de parc busca protegir els valors d'aquest espai tan singular, valuós i tensionat, convertir-lo en un parc per a tothom i fer possible una gestió apropiada prioritzant-ne la dotació de recursos.

La Meridiana. D'autopista a eix cívic

EL MODEL DE VERD DEL BESÒS

El model de verd del Besòs busca articular una infraestructura verda i blava funcional, que connecti la façana litoral i Collserola a través del Besòs.

S'estructura en tres projectes estratègics:

- Litoral
- C-31
- Pla de Reixac

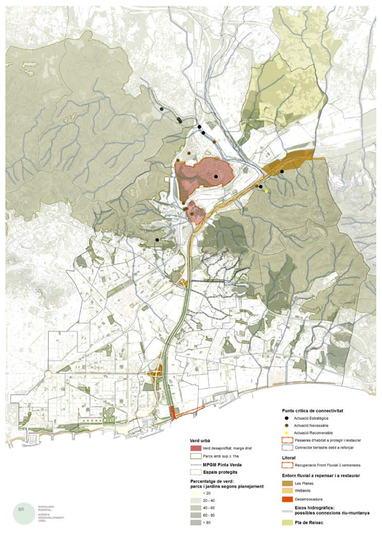

La Sagrera. El verd entès com una infraestructura

Pi i Margall. Un corredor verd en la trama de la ciutat

La Campa. Un equipament esportiu comunitari amb una clara vocació paisatgística i de lleure

LES VEUS DEL VERD: ELS VEÏNS I LES VEÏNES

Parcs, jardins i places, una conquesta ciutadana

Durant els hiverns més freds de la Guerra Civil, els veïns i veïnes de les Cases Barates d'Horta, a tocar del turó de la Peira, van haver d'escollir entre tallar els arbres del bosc per escalfar-se o conservar-los per a les generacions futures. Avui dia, els pins encara coronen el turó, així que els "ecologistes" devien convèncer els més "fredolics". L'anècdota, recollida pel periodista Josep M. Huertas, exemplifica un fet ben documentat: darrere de cada pam de verd, acostumem a trobar-hi un ciutadà que ha maldat per conservar-lo; o, sovint, per conquerir-lo.

Els espais verds apropen els beneficis de la natura al ciutadà i ofereixen zones per a l'oci i la convivència. Milloren la qualitat de vida i el benestar dels usuaris. Els barcelonins i les barcelonines ho tenen clar des de fa temps. Per això el verd fou una de les seves principals reclamacions a l'Administració als anys setanta del segle XX, una època en què molts barris n'anaven mancats; barris de zones perifèriques, com ara Nou Barris o Sant Martí —on els nous polígons residencials naixien sense cap mena de consideració urbanística ni social—, però també a les antigues vil·les i en districtes ben cèntrics, com ara l'Eixample, on els enjardinaments de Cerdà havien quedat reduïts a la mínima expressió. Avui són el veïnat de Vallcarca i els Penitents o el de l'entorn de la plaça de les Glòries Catalanes els que combaten l'especulació i demanen equipaments i jardins.

El verd, multiplicat i democratitzat, s'ha adaptat els darrers anys als col·lectius que el sovintegen: àrees de jocs infantils conviuen amb instal·lacions esportives per a joves i gent gran, i amb espais d'esbarjo per als gossos. Un passeig dominical per un parell de parcs i jardins permeten copsar la gran quantitat d'activitats que hom desenvolupa en aquests espais, guanyats a pols pels barcelonins i barcelonines.

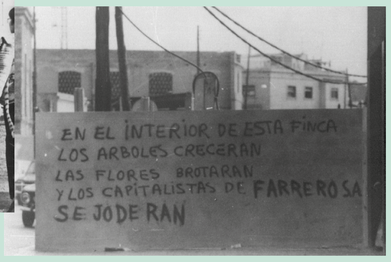

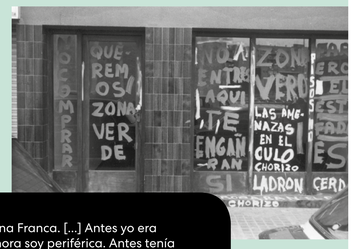

[...] les autèntiques arrels d'aquella ciutat, que de vegades no sap on va, estan en aquests arbres estranys, perennes, com reblons d'un paisatge que se n'ha anat, però d'una terra que continua en el seu lloc.

Joan Barril, periodista i escriptor (març del 1994)

Esa hierba pequeña, desafiante y decidida, surgida de una tierra olvidada y escondida, es hoy, en nuestro mundo urbano, un testimonio vivo de nuestra humanidad, casi un vestigio de lo que un día fue, es decir, fuimos. Son hierbas/diplodocus, una especie de trozo de prehistoria. Y casi deberían formar parte de un museo, aunque sólo sea por lo malas que han sido, pecadoras, al desafiar impertérritas los avances de la civilización. Cuando las veáis dejadlas vivir, son casi tanto como nuestra memoria.

Margarita Rivière, periodista (febrer del 1995)

Els hàbitats que són bons per a l'home ho són també per a molts animals. Seria molt positiu que, a l'hora de dissenyar els parcs, es tingués present la tendència natural dels ocells a ocupar-los.

Roser Nos, biòloga (octubre del 1994)

Me llamo Zona Franca. [...] Antes yo era suburbial; ahora soy periférica. Antes tenía campos; ahora tengo jardines. Los campos se los merendaron los complejos industriales; los jardines confío en que no se los almuercen los vándalos. Trabajo cuesta defenderlos de ellos; por ahora se va consiguiendo.

Francesc Candel, escriptor (març del 1995)

Els solars de La España Industrial o la Pegaso haurien acollit blocs de pisos si els barris del voltant no s'haguessin mobilitzat per defensar-los contra l'especulació. Avui són parcs de referència. Com molts altres: el de la Creueta del Coll, el de Sant Martí, el de l'Orenetа... Lluites intenses i, sovint, dilatades en el temps; batalles titàniques que, tanmateix, és just que comparteixin protagonisme amb altres reivindicacions, més modestes, de caràcter més local, però imprescindibles perquè el verd s'escoli fins als racons més amagats de cada barri. Com la que va permetre assolir la "Zona Verde" a la Prosperitat, o la que salvà el ginjoler centenari del carrer d'Aviman, a Sant Gervasi. I és que la llulta pel verd ha anat molt més enllà de la consecució de grans pulmons verds: també ha permès aconseguir jardins —com els de Can Ferrero, la Vil·la Amèlia, la Vil·la Cecília, la Maternitat...—, infinitat de places —Gaudí, Lesseps, els Porxos, Sóller, la Vall d'Hebron...—, alguna rambla —Guipúscoa, Prim, Sant Andreu...— i altres espais verds —arbrat, horts...—. És impossible fer-ne una llista exhaustiva.

Parc de la Pegaso. Les demandes veïnals perquè es fes un parc i una escola en els terrenys de la Pegaso, a mig camí entre la Sagrera i Sant Andreu, es remunten al 1973, quan la fàbrica de camions encara funcionava. Una de les fotografies icòniques del moviment veïnal dels anys setanta és, precisament, d'aquesta lluita: el 19 de març de 1975, dues cercaviles confluïren al solar per plantar a terra una maqueta de l'escola que volien els veïns. L'empresa ja s'havia venut la meitat dels terrenys a l'Ajuntament, però el consistori encara no es decidia a endegar els seus projectes per al barri. Els veïns, de fet, encara van haver de posar en marxa una nova campanya, el 1981, per exigir la construcció d'un parc que no s'inauguraria fins al 1986.

El parc de l'Espanya Industrial. El 1974, el Centre Social de Sants començà a demanar equipaments en el solar de la fàbrica La España Industrial, on José Matías de España, diputat provincial, pretenia aixecar 10.000 pisos. Els veïns organitzaren assemblees i ocuparen els terrenys per reivindicar-ne l'expropiació. No en va, el Pla comarcal impedia que s'hi aixequessin edificis, i el veïnat volia que això es complís. Quan l'any 1976 el diputat retocà el pla per poder-hi edificar ell mateix, el veïnat no es va donar per vençut i va seguir exigint el solar. L'Ajuntament, pressionat, acabà comprant els terrenys l'any 1979, per 450 milions de pessetes. El parc de l'Espanya Industrial es va inaugurar el 1985. Els veïns i les veïnes havien aconseguit que, dels 10.000 pisos projectats, només es fessin dos blocs, els que hi ha a tocar de l'estació.

El parc de les Aigües. L'any 1974, el veïnat del Guinardó començava a exigir que la finca que l'empresa Aigües de Barcelona tenia al barri s'obris com a parc. L'alcalde Masó s'hi comprometria el 1975, però, a l'abril del mateix any, les autoritats censuraven un concurs de dibuix infantil sobre el futur parc! El 1977, els veïns endegarien la campanya "Salvem el Guinardó", contra el Pla comarcal, i recollirien 7.000 firmes a favor del que ja es coneixia com el parc de les Aigües. El 22 d'octubre, una marxa de cotxes davant la seu d'Aigües de Barcelona va forçar l'acord final amb l'Ajuntament: mitjançant una permuta de terrenys, la finca esdevenia municipal. El parc s'inauguraria el 1978, amb una gran festa per celebrar el triomf veïnal.

El parc del Clot. L'Associació de Veïns del Clot i del Camp de l'Arpa del Clot reivindicava els terrenys dels tallers de Renfe, abandonats de feia anys, com a parc i equipaments. La manca de zones verdes a la zona era palesa. El dia de Corpus del 1975, els veïns, en processó, plantaren parterres davant de la parròquia —a l'actual plaça del Canonge Rodés—, amb la pancarta "Volem aquest jardí". L'Ajuntament va comprar els terrenys dels tallers el 1977 i el parc del Clot es va inaugurar el 1986. Però els veïns encara van haver de fer alguna acampada reivindicativa el 1990, per demanar-ne la segona fase. Curses de fons com aquesta es van reproduir en altres indrets de la ciutat, on el canvi del traçat de les vies del tren havia afavorit l'aparició de solars en desús que, mercès a l'empenta veïnal, esdevindrien parcs —l'Estació del Nord, Can Dragó...

El parc de Joan Miró. Els barris de l'Esquerra de l'Eixample i d'Hostafrancs reivindicaven des del 1976 el tancament del molest escorxador municipal del carrer de Tarragona. La seva consigna era "Fora, verd i aviat!". El 29 de març de 1979, després de dos anys d'assemblees, l'escorxador tancà i es traslladà a Mercabarna, a la Zona Franca, on no molestaria a ningú. L'Ajuntament ja no tenia excusa per no fer-hi el parc que volien els veïns. El 1981, un concurs va adjudicar el projecte a Beth Galí. Aquell any, el solar —encara sense urbanitzar— ja exercia de lloc de reunió, i va acollir la manifestació contra l'ingrés d'Espanya a l'OTAN. El parc de Joan Miró s'inaugurà el 1983, amb l'escultura *Dona i ocell*. Caldria que passessin força anys, però, perquè els marrecs de la zona deixessin de conèixer-lo com El Matadero.

El Forat de la Vergonya. L'Associació de Veïns Casc Antic i altres col·lectius s'oposaren l'any 2000 al projecte municipal de plaça dura amb aparcament soterrat al barri de Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera, a l'anomenat Forat de la Vergonya. El veïnat va crear, com a protesta, el seu propi parc, que incloïa zones verdes i d'esbarjo i, fins i tot, horts urbans gestionats pels veïns. El 2002, una càrrega policial se saldava amb alguns ferits i amb la dimissió de la regidora del Districte. El 2006, i després d'un procés participatiu, l'Ajuntament va modificar el pla, i va rebatejar la zona com el Pou de la Figuera. El nou projecte incloïa, entre altres elements, l'hort comunitari reivindicat.

Quan estic molta estona treballant al meu despatx, miro la plaça del Doctor Letamendi, aturo uns moments els ulls sobre aquell espai obert de sobte en l'inhòspit carrer d'Aragó —més carretera que carrer— i sobre les diverses menes d'arbres i arbusts que l'alegren: l'olivera, els baladres, les acàcies, els xiprers... i, tot seguit, sento la necessitat imperiosa de fugir de la rigorosa arquitectura, i faig lliscar la mirada tronc amunt de les esveltes i airoses palmeres, i al final hi trobo un tros de cel ample i presidit pel sol viatger, i em sento alliberat i lliure, com els ocells.

Josep Maria Carandell, escriptor (novembre del 1994)

Tanmateix, els qui busquem la calma als parcs i jardins barcelonins fugint de l'estrèpit urbà, del telèfon i la neguitejant televisió, no pensem en termes de botànica. Ignorem el nom científic dels til·lers, de les flors plantades entorn d'una bassa o duna font, a frec dels camins de còdols on trobarem un banc de fusta per reposar o llegir un llibre... pau inefable gaudida al Turó o al Cervantes, a la Quinta Amèlia o al Putget...

Teresa Pàmies, escriptora (desembre del 1994)

[A la pregunta "Què en faria, de Montjuïc?"] No ho sé. Si fas alguna cosa que porti molta gent, en dos dies et quedes sense Montjuïc. [...] Montjuïc s'ha de conservar perquè hi sigui quan algú tingui una idea.

Quim Monzó, escriptor (juny del 2000)

Quan es deia que anaven a traslladar l'Escorxador i a convertir el solar en una zona verda, el meu pare [...] va sentenciar: "Hi faran un bloc de pisos". En la Barcelona postporciolista i predemocràtica el ciutadà comú mantenia un considerable escepticisme respecte a les possibilitats de convertir un solar en una zona verda. Per això, quan al cap d'uns anys el solar de l'Escorxador es va convertir, efectivament, en zona verda [...], el meu pare va quedar sense resposta. Va comprendre que les coses, ara sí, començaven a canviar.

Agustí Pons, periodista i escriptor (desembre del 1996)

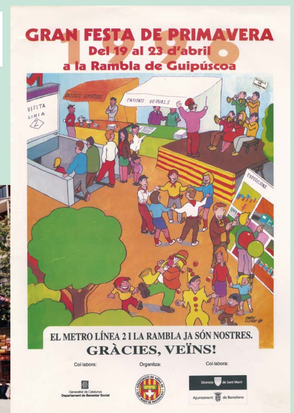

Un projecte que m'encantaria fer seria cobrir el carrer Aragó. [...] Faria com un túnel verd, amb estructures metàl·liques i plantes enfiladisses, amb buguenvil·lees, parra verge i ficus que s'enfilin [...]. Jo, a vegades, somio que els arbres creixen i creixen i s'ho mengen tot.

Javier Mariscal, dissenyador (febrer del 2001)

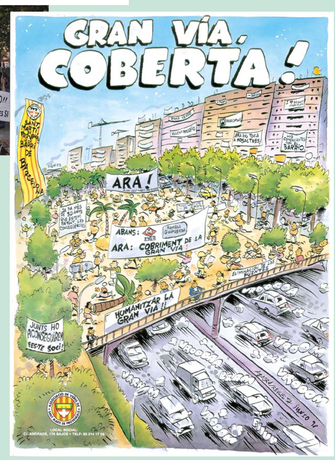

I TU, QUÈ POTS FER-HI?

Entre tots podem aconseguir una ciutat més verda i un paisatge viu i de qualitat

És possible incrementar 1 metre quadrat més de verd per habitant! I, per fer-ho, totes i tots podem tenir cura de l'escocell de davant de casa, o contribuir amb la revegetació dels nostres espais lliures privats.

Tu mateix pots beneficiar-te i gaudir dels avantatges d'una ciutat sana amb pràctiques més sostenibles; caminar per la ciutat i evitar la utilització del vehicle particular n'és una, així com usar sistemes de transport col·lectiu que milloren la qualitat de l'aire i, en conseqüència, els efectes en la salut de tota la ciutadania.

Per tant, podem coparticipar en la prefiguració del model de gestió ambiental de la ciutat. Tots i totes som imprescindibles per fer de Barcelona un gran jardí amable i porós a fi de conservar el verd i la diversitat biològica.

Digues-hi la teva! Comptem amb tu! Fes servir aquest espai per expressar les teves idees i observacions.

EXPOSICIÓ "MIRADES DEL VERD". Organització: Ajuntament de Barcelona. Àrea d'Ecologia, Urbanisme i Mobilitat. **Direcció:** Institut Municipal de Parcs i Jardins de Barcelona. **Comissariat:** Carles Llop. **Coordinació:** Montse Rivero, Mònica Beneyto. **Coordinació tècnica:** Viureart, SL. **Textos i documentació:** Néstor Bogajo, Gemma Milà, Teresa García. **Audiovisual entrevistes:** Artur Tudela. **Disseny expositiu:** Andrea Manenti. **Producció i muntatge:** Grop, SL i Tempo, SL. **Accions paisatgístiques:** brigada de Ciutat Vella, brigada dels Jardins Montserrat, brigada del parc de Joan Miró, brigada de Rotació Eixample, brigada de Lesseps, brigada del parc Central de Nou Barris, brigada del parc del Guinardó. **Institucions col·laboradores:** Arxiu Fotogràfic de Barcelona, Arxiu Fotogràfic de Catalunya, Centre Excursionista de Catalunya. **Agraïments:** Lluís Abad, Juan Aguilar, Antoni Alarcón, Natalia Alberca, Josep Alcaraz, Felix Arranz, Carme Arriola, Josep A. Baguena, Jaume Barnada, Francesc Baró, Enric Batlle, Cristina Begué, Jordi Bellmunt, Anna Bernal, Albert Bestard, Martí Boada, Carme Borrell, Octavi Borruel, David Bravo, Daniel Buxó, Isaac Buxó, Josep Calero, Jordi Campillo, Laia Capdevila, Jordi Carballo, Albert Carbonell, Araceli Carrasco, Lourdes Carreras, Mercè Cartanyà, Jordi Cartañà, Jaume Carulla, Pablo Casals, Carles Casamor, Joaquim Casamor, Carles Castell, Cristina Castells, Miquel Catasús, Raül Cerrillo, Marina Cervera, Ourania Chamilaki, Juan Miguel Chamon, Oriol Clos, Manel Colominas, Joan Corbera, Albert Cubeles, Rosa Cuerda, Pere Damas, Rossella Dattoli, Rafael de Cáceres, Lola Domènech, Roser Duran, Anna Espot, Xavier Fàbregas, Antoni Falcón, Patrizia Falcone, Antonia Fernández, Josep Pau Ferrándiz *Pepus*, Viçens Ferrer, Sílvia Fitó, Antonio Fornieles, Albert Francolí, Teresa Franquesa, Alba Fransi, Margarita Fuertes, Marta Gabàs, Cristina Gabriel, Beth Galí, Elisabet Gallardo, Cristina Gambín, Teresa Garcerán, Laura García, Antonio García, Dani García, Vicenç Gasca, Carlota Gimenez, Jordi Ginabreda, Mari Gómez, Adrià Goula, Maria Goula, Oriol Granados, Alba Guillén, Manuel Gutiérrez *Guti*, Xavier Hernández, Imma Jansana, Cristina Junyent, Miguel Ángel Lázaro, Àngels Linde, Mercè Llopis, Ramon Llorente, Esther López, Aurora López, Rosa López, Heribert Manrique, Pere Manubens, Fernando Marín, Miquel Martí, Izaskun Martí, Miquel Martí, Àngels Martínez, Pere Mas, Anna Menedez, Ariadna Miquel, Julián Miranda, Gemma Molas, Marc Montlleó, Josep M. Montserrat, José Miguel Morales, Esther Murillo, Margherita Neri, Alfons Ollé, Anna Omedes, Jesús Palacios, Iván Palomares, Margarita Parés, Manel Pérez, Lluís Permanyer, Joan Pino, Pilar Piquer, Mònica Pueyo, Gustavo Ramon, Jordi Ribas, Adolf Ripollés, Manel Rius, Estanislao Roca, Montse Rodés, Jordi Rodríguez, José Antonio Rodríguez, Sara Roldan, Francesc Roma, Sergi Romero, Manuel Romero, Angela Romeu, Maria Rubert, Salvador Rueda, Francesc Ruestes, Manel Ruizsanchez, Joaquín Sabaté, Catalina Salvà, Ton Salvadó, Oriol Salvat, Rafa Sánchez, Marc Aureli Santos, Janet Sanz, Joan Carles Sebastià, Josep Selga, Giorgia Sgarbossa, Ioanna Spanou, Margarita Triguero, Jon Tugores, Josep Maria Vives, Frederic Ximeno, Anna Zahonero.